

PEDAGOG KADRLARNING INNOVATSION KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISH – TA'LIM JARAYONI SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILI (BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARI MISOLIDA)

Ismatova Shaxnoza Abdisalom qizi

Xalqaro Nordic Universitetining

"Ta'lim muassasalari boshqaruvi" fakulteti

2-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15584193>

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy innovatsion ta'lim texnologiyalarini qo'llash sharoitida pedagog kadrlarning innovatsion kompetentligini rivojlantirishning dolzarb muammolariga bag'ishlangan. Ta'lim muassasasining innovatsion faoliyatida tadqiq qilinayotgan jarayonning metodologik tartibga soluvchisi sifatida texnologik yondashuv o'rganib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Innovatsion kompetentlik, pedagogning professionalligi, kasbiy rivojlanish, texnologik yondashuv boshlang'ich sinf o'qituvchisi, innovatsiya, ta'lim sifati, zamonaviy ta'lim, strategik boshqaruv.

Bugungi kunda mamlakatimizda ta'lim sohasidagi ustuvor yo'nalishlardan biri ta'lim maqsadlari va mazmunini global modernizatsiya qilishdir. Ushbu modernizatsiya samaradorligini oshirishning muhim sharti ta'lim muassasalarida innovatsion faoliyatni kuchaytirishdan iborat. innovatsiyalar ta'limni rivojlantirishning asosiy mexanizmlaridan biriga aylanmoqda.

Hozirgi kunda har qanday davlatning iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy qudratining kaliti zamonaviy texnologiyalardir. Bunda jamiyatning nafaqat ularni uzluksiz yaratish qobiliyati, balki ularni bozorga olib chiqish, tezda iste'molchilarga kerakli mahsulot va xizmatlarga aylantirish mahorati ham muhimdir. Ilmiy-texnik sohadagi e'tibor jarayondan natijaga, ya'ni texnika, iqtisodiyot va ijtimoiy sohalaridagi yakuniy o'zgarishlarga qaratilmoqda. Ta'lim sohasida kechayotgan ijtimoiy-iqtisodiy va ijtimoiy-madaniy o'zgarishlar, ta'lim jarayonlarini texnologiyalashtirishga qaratilgan intilishlar, (innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etish, axborot texnologiyalaridan ommaviy foydalanish) va jamiyat tomonidan pedagogning kasbiy fazilatlariga qo'yiladigan talablar (kasbiy faoliyatning yuqori darajasi, kommunikativ hamkorlik qobiliyatlari, talabchanlik) zamonaviy olimlarning ta'lim muassasasining innovatsion faoliyatini o'rganishlariga sabab bo'lmoqda.

Mamlakatimizning ta'lim tizimida olib borilayotgan keng qamrovli islohotlar ilg'or xorijiy ta'lim tajribasini o'rganish, tahlil etish hamda ta'lim muassasalari sharoitiga moslashtirishning ijtimoiy- pedagogik va didaktik xususiyatlarini ishlab chiqishni taqozo etadi. Bugungi kunda yangi axborot kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llab boshlang'ich fanlarini o'qitish, shu bilan birga, ta'lim oluvchilarni ularning murakkab olamiga olib kirish va axborot madaniyatini shakllantirishga qobiliyatli o'qituvchilarni tayyorlash dolzarb masalalardan hisoblanadi. Ular o'quvchilar psixologiyasini yaxshi bilishi, o'qitishning metodik uslublariga ega bo'lishi va axborot kommunikatsiya texnologiyalarini yaxshi egallagan bo'lishi kerak.

O'qituvchining kasbiy fazilatlarini ko'p jihatdan ularning o'z faoliyatida yangi usullar, metodlar, axborot kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan bilimlardan foydalanishga tayyorligi va ta'lim samaradorligini oshirish uchun ularni o'z kasbiy tajribasi bilan uyg'unlashtirishiga bog'liqdir.

Ta'limni jamiyat madaniyatini o'zlashtirish asosida ta'lim oluvchilarda faoliyatning turli sohalarida shaxsiy va ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan muammolarni mustaqil hal etish qobiliyatini rivojlan-tirishning maxsus tashkil etilgan jarayoni sifatida qarash mumkin. Ta'lim

maqsadini bunday tushunish esa, kompetentlik yondashuvni ro'yobga chiqarish uchun asos yaratadi.

Ilmiy manbalarda kompetentlikning quyidagi ta'rifini uchratish mumkin: kompetentlik – shaxsning muayyan ta'lim yo'nalishi yoki mutaxassisligi bo'yicha olgan bilim, malaka va ko'nikmalari hamda shakllangan shaxsiy xislatlarini mehnat faoliyatida muvaffaqiyatli qo'llay olish qobiliyatidir.

Kompetentlik yondashuvning asosiy maqsadi ta'lim beruvchilarda bugungi axborotlashgan jamiyatga muvaffaqiyatli moslashishga asos bo'la oladigan asosiy kompetensiyalar majmuasini shakllantirish va ularni rivojlantirishdan iborat.

Yangi avlod standartlarining asosiy maqsadi zamonaviy pedagogik imijini yaratishdir. Bu muammoni hal qilish uchun o'qituvchining o'zi ta'limning ko'p masalalarida juda malakali bo'lishi kerak: maqsadlarni belgilash, ta'lim yo'nalishlarini loyihalashtirish, ma'lumotni izlash, tahlil qilish, o'zgartirish kiritish, qo'llash qobiliyatlari va hokazo. Shu sababli boshlang'ich sinf o'qituvchilarining axborot kommunikatsion kompetentligini rivojlantirish va takomillashtirish ta'lim tizimidagi eng muhim vazifalardan biridir.

Axborot kommunikatsion kompetentlik – axborot muhitida zarur, muhim, kerakli, foydali ma'lumotlarni izlash, yig'ish, saralash, qayta ishlash va ulardan maqsadli, o'rinli, samarali foydalanish qobiliyatidir.

Fikrimizcha, axborot va kommunikatsion kompetentlik sohasida o'qituvchining funksional savodxonligi darajasi quyidagi bilim va ko'nikmalarni o'z ichiga oladi:

- boshlang'ich ta'limni o'qitishni tashkil etishda axborot kommunikatsiya texnologiyalari vositalaridan foydalanish usullariga ega bo'lish;
- o'qitish va rivojlantirishda kompyuterdan foydalanish imkoniyatlarini bilish;
- o'rganilgan mavzuning o'zlashtirilganlik darajasini aniqlashda;
- o'qituvchi o'z-o'zini nazorat qilishni tashkil etishda kompyuterni qo'llashni bilish;
- o'qitishning axborotli va an'anaviy texnologiyalarini optimal moslashtirishni bilish;

– o'quvchilarning ijodiy faoliyatini tashkil etishda axborot kommunikatsiya texnologiyalari vositalarini qo'llash va boshqalar.

Bizning fikrimizcha, axborot-ta'lim muhiti – bu zaruriy psixologi-pedagogik shart-sharoitlar, ta'lim oluvchilarning bilish faoliyati va axborot resursiga kirishining zaruriy ta'minotini taqdim etuvchi, zamonaviy axborot texnologiyalariga asoslanib qurilgan zamonaviy texnologiyalar va o'qitishning texnik vositalari majmuasini ta'minlovchi ko'p jihatli, yaxlit ijtimoiy-psixologik borliq. Qisqacha aytganda, axborot-ta'lim muhitini innovatsion axborot vositalari va resurslari tashkil etadi.

“Innovatsiya” tushunchasi dastlab XIX asrda madaniyatshunoslarning tadqiqotlarida paydo bo'lgan va bir madaniyatning ba'zi elementlarini boshqasiga kiritishni anglatgan. Uning bu ma'nosi etnografiyada hozirgacha saqlanib qolgan. XX asr boshlarida yangi ilm sohasi - yangiliklar haqidagi fan shakllandi. Uning doirasida moddiy ishlab chiqarish sohasidagi texnik yangiliklar qonuniyatlari o'rganila boshlandi. Yangiliklar haqidagi fan - innovatsiya firmalarning yangi xizmatlar va g'oyalarni ishlab chiqish hamda joriy etish faoliyatidagi keskinlashgan ehtiyojlarini aks ettirish natijasida vujudga keldi. Innovatsiya, (inglizcha “Innovation” so'zidan) olingan bo'lib “yangilik” degan ma'noni anglatadi.

Innovatsion faoliyat (pedagogikada) “ijodiy faoliyat” yoki “fikrlash jarayonining yakuniy natijasi” - bu ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan yangi pedagogik amaliyotni joriy etish maqsadida o'quv jarayonini taqqoslash va o'rganish orqali oldingi tajribaga tayanadigan pedagogik faoliyatdir.

Zamonaviy pedagogika lug'atida “pedagogik innovatsiya” tushunchasiga quyidagicha ta'rif berilgan: “Pedagogik innovatsiya - pedagogik faoliyatga kiritilgan, ta'lim va tarbiya mazmuni hamda texnologiyasidagi o'zgarish bo'lib, ularning samaradorligini oshirishni maqsad qilgan yangilikdir”.

Pedagogika fanlari doktori, didaktikaning umumiy muammolari laboratoriyasi yetakchi ilmiy xodimi V.M. Klarin "innovatsiya" ta'rifiga quyidagi ma'noni qo'shadi: "Innovatsiya deganda nafaqat yangiliklar yaratish va tarqatish, balki ushbu yangiliklar bilan bog'liq bo'lgan faoliyat tarzi va fikrlash uslubidagi o'zgarishlar ham tushuniladi".

V.S.Lazarev ta'lim muassasasining innovatsion faoliyatining vazifalariga yangiliklarni o'zlashtirish va joriy etish (yuqori sifatli ta'lim natijalariga erishishga ko'maklashuvchi ta'lim shakllari, usullari, texnologiyalari), innovatsiyalarni ishlab chiqish (o'qitishning yangi usullari va yangi ta'lim texnologiyalarini loyihalash), pedagogik tajribalar o'tkazish (yangi ta'lim texnologiyalarini sinovdan o'tkazish), o'zining innovatsion sohada erishgan yutuqlarini keng ommaga yetkazish (pedagogik kengashlarda innovatsion yangiliklar taqdimotlarini o'tkazish, seminarlar tashkil etish va davra suhbatlarini uyushtirish) kiradi deb ko'rsatib o'tgan.

Innovatsion faoliyat tushunchasi faqatgina o'quv jarayoniga yangi bilimlarni kiritishni anglatmaydi. Bu ta'lim jarayoni ishtirokchilarini qiziqtirishi kerak bo'lgan texnologiyalarni joriy etish bo'yicha katta ishdir. Odatda, bu vazifani ta'lim muassasalari xodimlari (o'qituvchilar) bajaradilar. Ular ko'pincha amaliyotning innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlik ehtiyoji bilan nazariy va tashkiliy asoslarning yetarli darajada ishlab chiqilmaganligi o'rtasidagi muayyan ziddiyatlarga duch keladilar.

Bu yangi pedagogik faoliyatni joriy etish maqsadida o'quv jarayonini taqqoslash va o'rganish orqali oldingi tajribaga tayanadigan pedagogik faoliyatdir. O'qituvchining innovatsion faoliyatga tayyorligini shakllantirishga muayyan tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar majmuasini amalga oshirish yordam beradi:

- innovatsion faoliyatga ijobiy ishtiyoqni shakllantirish,
- innovatsion faoliyatga tayyorgarlikni shakllantirishda o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligidan foydalanish,
- o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi jarayonida innovatsion faoliyat sohasidagi amaliy ko'nikma va malakalarini shakllantirish,
- oliy ta'lim o'qituvchilarini pedagogik innovatsiyalar sohasidagi reflektiv-baholash faoliyatiga jalb qilish.

Yuqorida ko'rsatilgan barcha shartlar yagona natijaga qaratilgan, shuningdek, ular mantiqan o'zaro bog'liq, shuning uchun biz ular kompleks ekanligini taxmin qilishimiz mumkin. Bu shartlarning nazariy asoslanishini keltiramiz.

Birinchi shart o'qituvchilarning innovatsion faoliyatga ijobiy ishtiyoqini shakllantirishni nazarda tutadi. Pedagogning innovatsion faoliyatga tayyorligining motivatsion komponenti eng muhimlaridan biri hisoblanadi, chunki o'qituvchi ta'limdagi innovatsion jarayonlarning ahamiyatini shaxsan baholashi kerak. Ushbu shart pedagogda innovatsion jarayonlarga qiziqishni rivojlantirishga imkon beradi,

Shunday qilib, o'qituvchilarning innovatsion faoliyatga qiziqishini shakllantirish uchun nafaqat to'plangan, egallangan bilimlar va ularning hayotiy tajribasi darajasini, balki tavsiya etilgan yangiliklarni yanada to'liq va chuqurroq tahlil qilish imkoniyatlarini taqdim etuvchi yo'nalishni taklif etuvchi ta'lim tashkilotining ichki muhitini ham hisobga olish kerak.

Ikkinchi shart innovatsion faoliyatga tayyorgarlikni shakllantirish uchun o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligidan foydalanishni nazarda tutadi. Mazkur tashkiliy-pedagogik shart-sharoitning nazariy asosi ta'lim jarayonini tashkil etishga tizimli yondashuv hisoblanadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini innovatsion faoliyatga tayyorlash davrida o'qituvchilarning o'zlarida shaxsning kasbiy yo'nalganligi rivojlanadi. Bunga innovatsion faoliyatni rag'batlantirishga ko'maklashuvchi tadbirlarni tashkil etish yordam beradi.

Uchinchi shart o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi jarayonida innovatsion faoliyatga oid amaliy ko'nikma va malakalarning shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Innovatsion faoliyat to'g'risidagi bilimlarni doimiy ravishda amaliyotda qo'llash orqali o'qituvchilar ushbu bilimlardan amaliyotda foydalanish ko'nikmalarini egallaydilar. Aynan shu holatda ijodiy

fikrlash rivojlanadi, shuningdek, innovatsion faoliyatga ijodiy yondashuv shakllanadi. Innovatsion faoliyatga tayyorlikning nazariy komponenti pedagogda yangilikni joriy etishga tayyorlik, ijodiy faollik va innovatsiyalarni qabul qilish hissi mavjudligini nazarda tutadi.

To'rtinchi shart boshlang'ich sinf o'qituvchilarini pedagogik innovatsiyalar sohasidagi refleksiv-baholash faoliyatiga jalb etishni amalga oshiradi. Ushbu shart bilish faoliyatini faollashtirish, o'qituvchilarda innovatsion faoliyatda o'z harakatlari, metod va usullarini tahlil qilish va baholash qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan.

O'qituvchilarning innovatsion faoliyatga amaliy tayyorgarligi innovatsion faoliyat jarayonida yuzaga keladigan muammolarni adekvat tahlil qilish va hal etish orqali amalga oshiriladi. O'qituvchilarning faolligini rag'batlantirish ta'lim tashkilotida innovatsion faoliyatga ijobiy munosabatni shakllantirishga yordam beradi.

Shundan kelib chiqib, boshlang'ich sinf o'qituvchisini kompetentligini baholashning asosiy mezonlari uning pedagogik mahorati darajasiga bog'liq bo'lib, pedagogik faoliyatning maqsadga muvofiqligi, ijodiyligi, texnologik samaradorligi, optimalligi va unumdorligi bilan belgilanadi. Pedagogning pedagogik mahorati qanchalik yuqori bo'lsa, uning kasbiy kompetentligi ham shunchalik yuqori bo'ladi. Pedagogning texnologik kompetentligi uning kasbiy mahorat darajasining asosiy ko'rsatkichlaridan biri bo'lib, u ta'lim oluvchining ta'lim faoliyati sifatini oshirishga qaratilgan zamonaviy texnika, metod va texnologiyalar bilan belgilanadi.

Aksariyat xorijiy mamlakatlarda hozirgi kunda ta'lim sifatini oshirishning eng keng tarqalgan usullaridan biri axborot texnologiyalari yordamida tashkil etiladigan qo'shimcha ta'lildir.

Demak, shuni xulosa qilib aytishimiz mumkinki, pedagogning innovatsion kompetentligini rivojlantirish, ta'lim faoliyatini texnologik ta'minlash va shu bilan birga ta'lim muassasasida innovatsion faoliyatni samarali va to'g'ri tashkil etish bilan chambarchas bog'liq. Zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish nafaqat ta'lim jarayonlari sifatini, balki pedagogning innovatsion faoliyati natijalarini ham yaxshilashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 16-oktabrdagi "Kasbiy ta'limda malakali kadrlar tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish va xalqaro ta'lim dasturlarini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-158-sonli farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030- yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-sonli farmoni.
4. Yeldasheva G., Karimova G. Ta'lim-tarbiya texnologiyalari va jahon tajribasi // O'quv-uslubiy majmua. – T.: TDPU 2018. 121 b.
5. Angelovski, K. Uchitelya i innovatsii [Tekst]/ K. Angelovski. – M.: Prosvyashenie, 1991. – 159 s.
6. Belaya, K.Yu. Innovatsionnaya deyatel'nost' v DOU. Metodicheskoe posobie[Tekst] / K.Yu. Belaya. – M.: Tvorcheskii sentr «Sfera», 2005. – 64 s.
7. SayidahmedovN.S, AbduraximovS.A. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya: monografiya.–T., A.Beruniy nomli TDTU qoshidagi OIPI, 2009. –B. 327.
8. NishonalievU.N, TolipovO.Q, SharipovSh.S. Kasbiy ta'lim pedagogikasi. O'quv qo'llanma.–Toshkent: TDPU, 2007.–B. 260.

9. Belaya, K.Yu. Innovatsionnaya deyatel'nost' v DOYu. Metodicheskoe posobie [Tekst] / K.Yu. Belaya. - M.: Tvorcheskij centr «Sfera» 2005. -64 b.
10. Bogdanova, I. A. Traditsii i innovatsii: K 100-letiyu Petrozavoda. ped. kolledzha No1.[Tekst] / I. A. Bogdanova // Sred.prof. obrazovanie. -2003. No 3. - S. 29-30.